FIKIH KÖŞESİ YAZILARI – 79

Yolda kalanlara yardım etmek

Yolda kalanlara yardım etmek, bu tür durumlarda Müslüman ülkelerin sorumlulukları nedir ve mültecilere ev açmanın, evlerimize kabul etmenin hükmü nedir?

Yolda kalanlar tabiri Kur'an ve Sünnette ibnu's sebil kelimeleri ile anlatılmıştır. İbn, oğul, sebîl, yol demektir. İki kelime bir araya geldiği zaman, "yol oğlu; yolcu, yolda kalmış, bir beldeden başka beldeye göç etmiş kimse" anlamlarına gelir. Bir fıkıh terimi olarak ise, kendi memleketinde zengin bile olsa, yolculuk sırasında fakir ve muhtaç duruma düşen kimse demektir. Böyle bir kimsenin, zekât ve savaş ganimetlerinden pay alma hakkı olduğu gibi, müslümanların ve devletin diğer yardım kaynaklarından da yararlanma hakkı vardır.

Kur'an-ı Kerim'de bir çok ayette "yolda kalanlar" terimi geçer. Onlardan bazıları şöyledir: *"Akrabaya, düşkünlere, yolda kalan yolcuya haklarını ver. Elindekileri saçıp savurma"* [1]; *"O halde akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver."*[2] Bu ayetler Mekke'de inmiş ve Müslümanları yolda kalmış ve muhtaç hale gelmiş olanlara yardıma davet etmiştir. Medîne'de inen sûrelerde de Kur'an-ı Kerîm, farz veya nâfile olarak yolda kalmışları, yardım yapılacak yerler arasında zikretmektedir. Bazı ayetlerde yolda kalmışların desteklenmesine genel yardım niteliğinde yer verilirken *"Ey Muhammed! Allah yolunda) sana ne infak edeceklerini soruyorlar. De ki: "İnfak ettiğiniz hayırdan; ana babaya, yakın akrabaya, yetimlere, miskinlere, yolda kalanlara (verin). Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir."*[3] âyetinde olduğu gibi; diğer bazı ayetlerde yardım kaynakları da belirtilmektedir. Örneğin, ganimetlerin beytülmale intikal eden beşte biri (humus) üzerinde yolda kalmışlar hak sahibidir. *"Biliniz ki, savaştan ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri;*

[1] İsrâ sûresi, 17:26
[2] Rûm sûresi, 30:38
[3] Bakara sûresi, 2:215

Allah'ın, peygamberin ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır."[4] âyetinde olduğu gibi. *"Allah'ın fethedilen ülkeler halkından ganimet olarak peygamberine verdiği mallar; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir"*[5] ayetinde de savaş yapılmadan alınan ganimetten (fey') de yine yolda kalmışlara pay ayrılmaktadır. Ayrıca yolda kalan birisine zekât alma hakkı da vardır. Şöyle ki, zekâtın verileceği sekiz sınıftan birisi de ibnu's-sebîl'dir. Ayette bu sınıflar şöyle belirlenir: *"Sadakalar (zekât) Allah'tan bir farz olarak ancak fakirlere, yoksullara, zekâtı toplayan memurlara, kalpleri İslâm'a ısındırmak istenenlere, kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihad edenlere ve yolda kalanlara verilir"*[6]

Peygamber Efendimiz (as) ise, bir hadis-i şerifinde zengine zekât vermenin helâl olmadığını belirtmiş fakat, yolda kalmışları istisna etmiştir.[7] Dolayısıyla kendi ülkesinde zengin durumda olsa dahi yolda kalmış veya bir şekilde kendi ülkesinden uzak düşmüş birisinin zekât alması mümkün ve câiz olur.

İslam Tarihinde, belki bütün insanlık tarihinde yerinden, yurdundan, ülkesinden bir şekilde uzak düşmüş, yersiz, yurtsuz ve kimsesiz kalmış insanlara sahip çıkılması noktasında en çarpıcı örnek, Medine'ye göçerek muhacirler adını alan sahabe ile adına ensar denilen Medineli müslümanlar arasında kurulan kardeşliktir.

Rasûlullah (s.a.v) Efendimiz, Muhacirlerin hayatlarını kolaylaştırmak ve Medine halkı ile tam bir kaynaşma sağlayarak, bütünleştirmek için hicretin ilk yılında, her bir muhaciri bir ensar'a kardeş yaptı. İslam Tarihi kaynaklarında "muahât/kardeşlik" diye zikredilen bu olaydan sonra her bir ensar, sahib olduğu şeylerin yarısını kardeşi diye ilan edilen muhacir'e vermişti. Bunların her biri diğerinin varisi olmuştu. Bu durum Bedir savaşı sonuna kadar böylece devam etmişti.[8] Ensar'ın son derce samimi bir şekilde yerine getirdiği bu sorumluluk ve göstermiş oldukları fedakârlık sebebiyledir ki, Allah Teâlâ onları Kur'ân-ı Kerimde; *"Ve onlardan önce o yurda yerleşen imana sarılanlar kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden ötürü göğüslerinde bir ihtiyaç duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa*

[4] Enfal sûresi, 8:41
[5] Haşr sûresi, 58:7
[6] Tevbe sûresi, 9:60
[7] Tirmizî, Zekât, 22, 23 Nesaî, Zekât, 80, 90; İbn Mâce, Zekât, 26
[8] Buhârî, Ferâiz, 16; İbn Sa'd, Tabakat, I/238

dahi, onları öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar umduklarına erenlerdir."[9] buyurmak suretiyle övmüştür.

Yolda kalmışlar, yer ve yurtlarından olanlar, vatanlarını terk ederek başka ülkelere sığınma durumunda kalmış olan insanlar her devirde olmuştur. Bu durumda olan insanlar hakkındaki Allah'ın kanunları ve Peygamber (as)'ın uygulamaları aynı ile geçerli olmaya devam edecektir.

Günümüzde de çeşitli sebeplerle yurtlarından ayrılmış ve başka ülkelere iltica etmiş insanlar vardır. Bunların büyük bir kısmı Müslümanlardan oluşmaktadır. Elbette zor ve darda kalan insan kim olursa olsun, ona yardımcı olmak, sahip çıkmak bir insanlık ve İslamlık borcu; bizlerin de Ensar olma, hatta insan olma sınavımızdır. Nasıl ki, o insanlar savaş ve zulümle karşı karşıya kalıp, sahip oldukları her şeyi geride bırakarak hicret etmekle sınanıyorlarsa; bizim sınavımız da onlara kol kanat germek ve Ensar olabilmekle gerçekleşecektir.

Vatanını, beldesini, işini, gücünü bırakarak diğer ülkelere sığınan bu insanlara el uzatmak, öncelikle insanlığın ve özellikle de Müslümanın şahsiyetinin gereğidir. Çünkü her biri emanet olan çocuk, kadın, erkek, yaşlı demeden her bir sığınmacıya hassasiyet göstererek sahip çıkmak, yaşadıkları zorlukları bir nebze olsun azaltmak Müslümanlık ve insanlık vazifesi telakki edilmelidir. Zira her insan onurludur. Onu korumanın, darda kalana yardım etmenin, mazluma arka çıkmanın, muhtaca el uzatmanın, Ensar fedakârlığı göstermenin bu gün tam da zamanıdır.

Yardım ve himayeye muhtaç olanlar, hassaten kadın ve çocuklar korunmalı kötü emelli insanların istismar ve suiistimallerine bırakılmamalıdır. Bunu yaparken ırk, renk, dil, din ayrımı da düşünülmemelidir. *"Size ne oluyor da Allah yolunda ve "Ey Rabbimiz! Bizleri halkı zalim olan şu memleketten çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver" diye yalvarıp duran zayıf, çaresiz ve zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?"*[10] ayeti bunu bizden istiyor. *"Kul, kardeşinin yardımında bulunduğu sürece, Allah da kuluna yardım eder."*[11] buyuran Peygamber Efendimiz (as), -Allah korusun- bizim de başımıza böyle musibetlerin gelmemesinin bir bakıma çaresini bize takdim ediyor.

[9] Haşir sûresi, 59:9
[10] Nisa sûresi, 4:75
[11] Müslim, Sahih, Zikr 37-38

Gerektiğinde, mülteci durumuna düşmüş olan insanlara Ensar gibi, evlerimizi açabilmeli, onlara şer'î ölçüler içinde misafirperverlik gösterilmeliyiz. Bilhassa çocuklara sahip çıkılması noktasında daha hassas davranılmalıdır. Peygamber Efendimiz (as)'ın da bir muhacir olduğunu düşünürsek, Avrupa'ya kadar gelmiş olan mültecilerin, aynı zamanda birer Peygamber emaneti olduğunu da bilmemiz ve ona göre davranmamız gerekir. Allah her şeyin en güzelini bilir.